

Безрукова Н.В., к.е.н., доцент

Свічкарь В.А., к.е.н.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Ключовою тенденцією, що характеризує процеси світового розвитку на початку ХХІ століття стала глобалізація. Її суть у різкому розширенні і ускладненні взаємозв'язків і взаємозалежностей як людей, так і держав, що виражається в процесах формування планетарного інформаційного простору, світового ринку капіталів, товарів і робочої сили, в інтернаціоналізації проблем техногенного впливу на природне середовище тощо.

Слід розуміти, що феномен глобалізації виходить за чисто економічні рамки, і охоплює практично всі сфери суспільної діяльності, включаючи політику, ідеологію, культуру, спосіб життя, а також самі умови існування людства. До передумов глобалізаційних процесів можна віднести: інформаційну революцію, яка забезпечує технічну базу для створення глобальних інформаційних мереж; інтернаціоналізацію капіталу і жорсткість конкурентної боротьби на світових ринках; дефіцит природних ресурсів і загострення боротьби за контроль над ними; демографічний вибух, а також посилення техногенного навантаження на природу і розподіл зброї масового знищення, що збільшує ризик загальної катастрофи. Зазначені факти, не дивлячись на їх різноманітність, тісно пов'язані між собою, і їх взаємодія визначає складний і суперечливий характер глобалізаційних процесів. Інформаційні технології створюють реальну можливість для різкого прискорення економічного, наукового, культурного розвитку планети, для об'єднання

людства в співтовариство, що усвідомлює свої інтереси і відповідальність за долю світу.

Глобалізація – це об'єктивний процес зближення, інтернаціоналізації, взаємозалежності у всіх сферах життя країн і народів нашої планети. Науково-технічна революція – найважливіший глобальний фактор, який в корені міняє всю структуру сучасного виробництва і життя людей, а також місце держави у світовій системі [1, с. 24].

Інформаційна революція створила глобальний інформаційний простір, який характеризується незмірно великими потоками інформації, можливостями її використання, гігантським впливом на всі життєві процеси, свідомість і поведінку людей. Боротьба за інформаційний простір стає одним з найважливіших факторів сучасній геополітиці. Глобалізація призводить до посилення взаємозв'язку та інтеграції людських спільнот: підвищення ролі наднаціональних і транснаціональних структур та інших учасників системи міжнародних відносин.

Глобалізація веде до загострення соціально-політичних проблем як в країнах, що розвиваються, так і в розвинутих країнах. Зміна структури виробництва і переміщення масового випуску трудомістких видів товарів у «Третій світ» важко вдарило по традиційних галузях цих країн, викликавши там закриття багатьох підприємств і зростання безробіття. Феномен деіндустріалізації призвів до утворення депресивних анклавів, посиливши соціальне розшарування суспільства. Дестабілізуючими факторами є також нові форми зайнятості (індивідуалізація умов найму, тимчасові контракти) і глобалізація ринку робочої сили. Приплив дешевої робочої сили ззовні загострив конкуренцію на ринку праці розвинених країн, що призвело до ускладнення міжетнічних відносин і посилення націоналізму в цих країн [1, с. 36].

Загострення кризових ситуацій в міру розвитку глобалізації висуває на перший план проблему регулювання стихійних процесів з метою адаптації людства до нових умов існування. Вирішальне значення тут набувають сили,

здатні контролювати стихійні процеси та вносити в них елементи впорядкованості та цілеспрямованості.

Але слід зазначити, що в умовах глобалізації відбуваються зміни у функціях держави. Тут можна виділити два аспекти: роль інституту держави у світовому співтоваристві і всередині окремої країни.

Відносно першого переважає думка, що інтеграційні процеси в економіці, глобалізація фінансового ринку веде до «стирання» державних кордонів, до ослаблення державного суверенітету у фінансовій сфері.

Але незважаючи на зростаючу могутність і відносну незалежність від держави найбільших суб'єктів ринку – транснаціональні структури, останні не в змозі регулювати стихійні процеси світового ринку, які набувають все більш непередбачуваний характер, і змушені спиратися на інститут держави. Роль цього інституту у виробленні та проведенні світового ринку на міжнародному рівні посилюється.

Однак на сучасному етапі розвитку глобальної економіки проявляється тенденція до перенесення частини державних функцій на наддержавний рівень – рівень міжнародних організацій. Крім цього, розвиток процесів глобалізації підштовхує держави до все більшої координації їх політиці в галузі правового регулювання інформаційного простору, екології, боротьби з тероризмом, наркобізнесом і злочинністю. Така координація, не послабляючи зовнішньополітичну роль сучасної держави, вимагає посилення тієї сторони інституту державної влади, яка пов'язана з міжнародним співробітництвом і розвитком [2].

Не менш важливі зміни відбуваються у функціях держави всередині країни. В умовах глобалізації суспільство відчуває зростаючі перевантаження, які викликані ослабленням або розривом традиційних економічних і соціальних зв'язків, соціальним розшаруванням, міжетнічними і міжконфесійними конфліктами. Звідси посилення історичної ролі держави як гаранта соціальної стабільності, покликаною забезпечувати насамперед необхідну допомогу

найбіднішим категоріям населення і захищати суспільство від хвилі насильства, злочинності і терору, що здобуває глобальні масштаби.

Особливу складність представляє питання про можливості та ефективність втручання держави в економіку в умовах глобалізації. Провідні в економічному відношенні країни змушені коректувати свою економічну (зокрема промислову) політику. Її завданням все більше стає створення оптимальних умов для інноваційного розвитку своєї країни. Це включає наступні напрямки: підвищення науково-технічного потенціалу, інтелектуального та професійного рівня робочої сили, стимулювання свідомості інноваційної інфраструктури (технологічних парків, венчурних фондів і ризикових фірм, бізнес-інкубаторів), яка необхідна для розширення коопераційних зв'язків між фінансовими інститутами, фірмами, науковими установами, системою підготовки і перепідготовки кадрів [3, с. 254].

Отже, відмінною особливістю оптимальної стратегії держави в умовах глобалізації є те, що вона не підминає під себе суспільство, а все більш тісно кооперується з ним, делегуючи частину своїх повноважень місцевому самоврядуванню та організаціям громадянського суспільства. Тісна співпраця державних органів з профспілками, асоціаціями підприємців, екологами, іншими громадськими організаціями дозволяє консолідувати суспільство, активізувати творчі сили нації на самому низовому і масовому рівні, адекватно підходити до вирішення соціальних проблем, ефективно контролювати дії бюрократичного апарату і боротися з корупцією. Це дозволяє говорити про тенденції до соціалізації ролі держави у відповідь на виклик глобалізації, що є передумовою успішної інтеграції національного суспільства у світове співтовариство. Парадокс глобалізації в тому, що чим багатша і міцніше внутрішні зв'язки суспільства, чим вище ступінь його економічної та соціальної консолідації і чим повніше реалізуються його внутрішні ресурси, тим успішніше воно здатне використати переваги інтеграційних зв'язків і адаптуватися до умов глобального ринку.

Проблема консолідації суспільства та соціалізації держави набуває тим більшої актуальності, ніж у більш кризовій ситуації знаходиться країна. Це має пряме відношення до України, де глибоку системну кризу підсилений світовою фінансовою кризою, в епіцентрі якого опинилася наша країна [4].

Глобалізація вимагає об'єднання зусиль усіх держав у вирішенні глобальних проблем. У такій ситуації зростає роль ООН та інших міжнародних організацій у розробці програм розвитку світу, але можливо і виникнення принципово нових міжнародних структур, здатних вирішити ці проблеми. Глобалізація нівелює відмінності між внутрішньою і зовнішньою політикою держави, змушуючи політичну еліту більш ретельно прораховувати вигоди і недоліки участі країни в глобальній політичній та економічних системах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білорус О. Г. Глобалізація і безпека розвитку / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко, М. О. Гончаренко, В. А. Зленко, О. В. Зернецька, А. І. Кудряченко, Ю. М. Мацейко, В. Є. Новицький, Ю. М. Пахомов. – К. : КНЕУ, 2001. – 734 с.
2. Сіденко С. Соціально-економічний вимір сучасної глобалізації / С. Сіденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kneu.kiev.ua/journal/ukr/articles/2014__1_Sidenko_UKR.pdf.
4. Столярчук Я. М. Глобальні асиметрії економічного розвитку: монографія / Я. М. Столярчук. – К. : КНЕУ, 2009. – 302 с.
5. Философия современной глобализации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/journal/ukr/article/118%&&332.html>.